

JAN WIELEK

W KRĘGU LIMANOWSKICH REGIONALISTÓW

Zainteresowanie Limanowszczyzną, zwłaszcza kulturą ludową tego regionu, do początków XX stulecia było niewielkie. Nie licząc drobnych zapisów u Oskara Kolberga¹, najważniejszą pozycją jest opracowanie znakomitego polskiego historyka, prekursora statystyki historycznej – Franciszka Bujaka (1875–1953), noszące tytuł *Żmiąca – wieś powiatu limanowskiego*². Cenną jest również broszura Jana Ligęzy *Ujanowice – wieś powiatu limanowskiego. Zapisy z 1905 r.*, wydana w Krakowie w 1928 r., zawierająca kilka ciekawszych notatek historyczno-obyczajowych dotyczących tej wsi³. Bujak to jednak profesjonalista i człowiek z zewnątrz, podobnie jak i inni autorzy różnych przyczynków etnograficznych dotyczących tego terenu⁴.

Wyjątkowym zjawiskiem jest tutaj mocno związana z regionem Zagórzan twórczość literacka Władysława Orkana (1875–1930), zwłaszcza jego nowele ze słynnymi *Komornikami* na czele i *Listy ze wsi*. To oprawiony w artystyczną formę zapis etnograficzny obrazujący szeroko pojętą kulturę ludową północnych stoków Górców, a zwłaszcza mentalność zamieszkujących tam Górali. Dla rozwoju regionalizmu nie tylko na Limanowszczyźnie, ale na całej Góral-

¹ O. Kolberg, *Góry i Podgórze. Dzieła wszystkie*, Kraków 1968, t. 44, 45.

² F. Bujak, *Żmiąca – wieś powiatu limanowskiego*, Kraków 1903; F. Bujak jest również autorem opracowania: *Limanowa – miasteczko powiatowe w zachodniej Galicji. Stan społeczno gospodarczy*, Kraków 1902 – dzieło to dotyczy wyłącznie miasta Limanowa i ma charakter statystyczny.

³ J. Ligęza, *Ujanowice – wieś powiatu limanowskiego*, Kraków 1928.

⁴ L. Młynek, *O dzisiejszej nazwie Lach i jej znaczeniu* (referat wygłoszony na III Zjeździe Historyków Polskich w Krakowie 1900); *W sprawie Lachów*, „Lud” IX, 1903; L. Stokłosa, *Tkactwo ludowe w Gruszowcu i Jurgowie*, Kraków 1920, *Prace i Materiały Antropologiczno-Archeologiczne i Etnograficzne*, t. 1, cz. I, ; S. Udziela, *Etnograficzne ugrupowanie i rozmieszczenie Górali Polskich*, „Przegląd Geograficzny” 1, 1918/1919; *Lachy*, „Lud” XI, 1905; J. Zborowska, *Ludność góralska w powiecie limanowskim i nowotarskim w roku 1813*, „Lud” XXVIII, 1929.

szczyźnie wyjątkowe znaczenie mają słynne orkanowskie *Wskazania dla synów Podhala*, wygłoszone na Zjeździe Podhalań 12 sierpnia 1922 r.

Odzywam się do Ciebie [...] młodszy mój Bracie, Ty idący, i Ty, który przyjdiesz... Odzywam się prawem miłości tej ziemi, prawem serca. Uczysz się lub uczyłeś się historii życia Greków, Rzymian, narodów zmarłych i żyjących jeszcze. Poznajże przede wszystkim przeszłość Twojej bliższej Ojczyzny – Podhala. I jej stosunek do przeszłości Rzeczypospolitej. Poznajże przeszłość Podhala nie tylko po wierzchu [...], ale sięgnij głębiej – poznaj pracę całych wieków, które Cię oto wydały. Poznaj w przeszłości dolę i niedolę ludu – gdy ten lud dziś wychodzi, na jaśnie, staje się sam – czym nie był, czym mu być nie dano – narodem wolnym⁵.

Na słowa te powoływać się będzie później wielu regionalistów – w tym bohaterowie niniejszego szkicu, niektórzy zresztą znający Orkana osobiście.

O ile twórczość i osobowość Orkana była inspiracją dla limanowskich regionalistów, to zasługi w zespoleniu tego ruchu przypisać należy powstałemu w 1947 r. z inicjatywy Leopolda Węgrzynowicza Oddziałowi Polskiego Towarzystwa Ludoznawczego w Mszanie Dolnej.

Leopold Węgrzynowicz urodził się w 1881 r. w Tuchowie koło Tarnowa. W Dobrej koło Limanowej, gdzie jego ojciec był kierownikiem poczty, ukończył trzy klasy szkoły powszechnej, czwartą w Pilźnie. Potem – w latach 1892–1900 – uczył się w gimnazjum nowosądeckim. W latach 1900–1905 studiował na Uniwersytecie Jagiellońskim, później był kolejno: bibliotekarzem Towarzystwa Uniwersytetu Ludowego w Krakowie, prefektem Bursy Urzędników Prywatnych we Lwowie, nauczycielem gimnazjalnym w Kutach oraz w Borszczowie. Od chwili wybuchu I wojny światowej do grudnia 1916 r., służył w armii austriackiej, później uczył w Stryju i Nowym Targu. Od 1919 r. aż do chwili przejścia na emeryturę (to jest do 1950 r.) był profesorem w VII Gimnazjum im. Adama Mickiewicza w Krakowie, udzielając również lekcji w Prywatnym Gimnazjum Żeńskim im. Królowej Jadwigi w Krakowie, ucząc matematyki i fizyki. Od pierwszej chwili swej pracy zawodowej wiele czasu poświęcał działalności społecznej.

W latach 1917–1920 pracował czynnie w harcerstwie, pełniąc funkcję komendanta Hufca Krakowskiego. Równocześnie razem z profesorem Ludomiarem Sawickim, jako członek Polskiego Towarzystwa Krajoznawczego, organizował wśród młodzieży szkolnej ruch turystyczno-krajoznawczy. Od 1920 r. redagował organ Kół Krajoznawczych Młodzieży Szkolnej – „Orli Lot”, prezentujący bogaty zakres wiadomości krajoznawczych z przyrody, geografii, historii, językoznawstwa, etnografii, historii sztuki aż po zwykłe porady praktyczne i kwestionariusze służące dokumentacji bogactwa kulturowego naszego kraju. Był organizatorem i przewodniczącym Komisji Kół Młodzieży Szkolnej

⁵ W. Orkan, *Listy ze wsi i inne pisma społeczne*. T. II, Warszawa 1935, s. 233–234.

Polskiego Towarzystwa Krajoznawczego, od 1936 r. zaś współpracownikiem Komisji Etnograficznej Polskiej Akademii Umiejętności.

Drugą wielką pasją Leopolda Węgrzynowicza było zbieranie materiałów etnograficznych, które publikował na łamach czasopism ludoznawczych – wśród tych prac wyróżnić należy cenne opracowanie o koszarowym wypasie owiec na terenie Beskidu Wypowego.

Jakkolwiek Leopold Węgrzynowicz – powie o nim później były dyrektor Muzeum Etnograficznego w Krakowie Bolesław Łopuszański – nie był z wykształcenia ani etnografem, ani geografem, a przedmioty, które wykładał w gimnazjum zdawały się nie mieć żadnego punktu styczności z krajoznawstwem, to jednak bez obawy o przesadę nazwać go można nestorem etnografów polskich. Działalność bowiem kierowanych przez niego Kół Krajoznawczych Młodzieży, jak również i jego własna praca badawcza nad kulturą ludową, której dał wyraz w swej bogatej spuściźnie pisarskiej, głównie na łamach „Orlego Lotu”, wniosły trwałą wkład w etnografię polską.

W spuściźnie etnograficznej po Leopoldzie Węgrzynowiczu bezwzględnie najwartościowszym jest opracowanie: *Szalaśnictwo w limanowskim Beskidzie Wypowym*⁶ dające drobiazgowy opis tej ginącej już formy gospodarki w okolicach Dobrej oraz zredagowane przez niego materiały zebrane w 1938 r. przez Instruktorski Kurs Krajoznawczy w opracowaniu pt. *Wiś Dobra w powiecie limanowskim*⁷.

Gdy w 1957 r. przy Ministerstwie Oświaty i Wychowania powołano Komisję do spraw Krajoznawstwa i Turystyki Młodzieży Szkolnej, jej przewodniczącym został Leopold Węgrzynowicz. Tradycje „Orlego Lotu” przejął wówczas miesięcznik „Poznaj Swój Kraj” (r. 1, 1958).

Za zasługi w krzewieniu wiedzy o kulturze ludowej i opracowania etnograficzne Polskie Towarzystwo Ludoznawcze mianowało go swoim członkiem honorowym, w 1956 r. odznaczony został Krzyżem Oficerskim Orderu Odrodzenia Polski, Polskie Towarzystwo Turystyczno-Krajoznawcze, które w części jest spadkobiercą Towarzystwa Krajoznawczego, odznaczyło go złotą odznaką, a w roku 1958 przyznano mu tytuł Zasłużonego Nauczyciela PRL.

Ostatnie lata życia spędził w Dobrej koło Limanowej. Tu też zmarł 11 sierpnia 1960 r. i został pochowany na cmentarzu parafialnym. Jego imię nosi jedna z ulic Limanowej; corocznie też limanowski Oddział PTTK organizuje ogólnopolskie rajdy turystyczne, którym patronuje Leopold Węgrzynowicz. W Dobrej, na domu, w którym mieszkał, Towarzystwo Miłośników Ziemi Limanowskiej umieściło pamiątkową tablicę. Jego imię nosi również miejscowa szkoła podstawowa.

⁶ Wrocław–Kraków 1953, Prace i Materiały Etnograficzne, t. X, z. 1.

⁷ Kraków 1938.

Pierwszym prezesem mszańskiego PTL został Sebastian Flizak. Urodził się w 1881 r. w podgorczańskim Podobinie. Do szkoły powszechnej uczęszczał w Niedźwiedziu i Szczyrzycu, później ukończył Gimnazjum im. Nowodworskiego w Krakowie. Studia wyższe z zakresu germanistyki i filologii klasycznej, odbyte na Uniwersytecie Jagiellońskim i Uniwersytecie w Monachium, ukończył w 1908 r. doktoratem. Później, przed I wojną światową, uczył w gimnazjach w Bochni, Nowym Targu i Lwowie. W czasie I wojny światowej dostał się do niewoli rosyjskiej, trafiając aż na Syberię.

Po powrocie do kraju uczył w gimnazjach Lwowa, w 1926 r. został dyrektorem gimnazjum w Brzozowie, w 1927 r. przeniesiony został do Sanoka. Tu też zamieszkał po przejściu na emeryturę (1933 r.)

Ciągle przy tym powracał w rodzinne strony, wędrując po gorczańskich wsiach, zbierając materiały etnograficzne i gromadząc materiały archiwalne – sporządzone z nich odpisy to niekiedy jedyny ich ślad po zniszczeniach II wojny światowej.

Pierwsze jego przyczynkarskie publikacje ukazywały się w latach 1935–1938 na łamach „Ludu”, „Wierchów”, „Ziemi” i „Piasta”. Przed wybuchem II wojny światowej przeniósł się do Mszany Dolnej; w czasie okupacji hitlerowskiej uczestniczył w tajnym nauczaniu, a w kilka dni po wyzwoleniu, w lutym 1945 r., utworzył w Mszanie Dolnej samorządowe Gimnazjum Koedukacyjne, pełniąc funkcję dyrektora tej placówki do chwili jej likwidacji (1950 r.). Później uczył w Liceum Owocarskim i Handlu Ogrodniczego w Tymbarku. W 1953 r. z rekomendacji dyrektora krakowskiego Muzeum Etnograficznego – Tadeusza Seweryna – został adiunktem w Muzeum im. Władysława Orkana w Rabce. W latach 1954–1956 był kierownikiem i jedynym pracownikiem tej placówki, po przejściu na emeryturę (1957 r.) pracował jako wychowawca w Dziecięcym Ośrodku Sanatoryjno-Prewencyjnym w Rabce.

Flizak jest autorem blisko 50 artykułów i opracowań naukowych, z których najważniejszymi są: *Materiały etnograficzne i historyczne z terenu Zagórzan*⁸, *Z dziejów wsi nadrabskiej w I poł. XIX w.*⁹ oraz *Strój Zagórzan*¹⁰. Ważnym wydarzeniem jego prezesury w mszańskim Oddziale PTL było rozpoczęcie wydawania „Materiałów Etnograficznych z Powiatu Limanowskiego”¹¹, w których publikowane były również jego artykuły¹².

Zmarł w 1972 r. w Mszanie Dolnej; tu też został pochowany na cmentarzu parafialnym. Jego imię noszą ulice w Mszanie Dolnej i Limanowej, a także szkoła w rodzinnym Podobinie.

⁸ „Archiwum Etnograficzne PTL” 4, 1952.

⁹ Tamże.

¹⁰ Wrocław 1956, Atlas Polskich Strojów Ludowych, cz. 5.

¹¹ Pierwszy zeszyt ukazał się w 1967 r., dotychczas 3 zeszyty.

¹² *Łostówka*, z. 1, 1967; *Kasinka Mała*, z. 2, 1971.

Prezesurę Oddziału PTL w Mszanie Dolnej po śmierci Flizaka przejął Piotr Kaleciak.

Urodził się 4 czerwca 1915 r. w Kasinie Wielkiej w rodzinie chłopskiej. Szkołę powszechną ukończył w rodzinnej wsi, później zaś uczęszczał do gimnazjum klasycznego, najpierw w Nowym Sączu. Po maturze, w 1936 r., wstąpił do krakowskiego seminarium duchownego. Studia te jednak przerwał z chwilą wybuchu II wojny światowej. W czasie okupacji hitlerowskiej żołnierz podziemia (ZWZ i AK); został ranny i ukrywał się do końca wojny. Brał wtedy też udział w tajnym nauczaniu. Po wyzwoleniu, w 1945 r., utworzył w Dobrej gimnazjum ogólnokształcące, w którym pracował do 1947 r. Był wtedy też radnym Powiatowej Rady Narodowej w Limanowej.

W 1945 r. rozpoczął studia na Wydziale Humanistycznym Uniwersytetu Jagiellońskiego, uzyskując magisterium w 1951 r. Równocześnie studiował też etnografię, uzyskując magisterium za pracę: *Rola narzędzi rolniczych w Kasinie Wielkiej, we wsi powiatu limanowskiego w l. 1848–1955 i ich rola w przeobrażeniach gospodarczych i kulturowych*. Ukończył też socjologię i uzyskał tytuł magistra na podstawie pracy: *Tradycje pańszczyźniane w Kasinie Wielkiej i ich społeczna rola*. Rozpoczął też studia doktoranckie, przerwane z powodu braku funduszy (utrzymywał się głównie z pszczelarstwa); i problemów zdrowotnych.

W 1959 r. osiadł na stałe w Mszanie Dolnej, pracując przez pewien czas w spółdzielczości, pełniąc też różne funkcje społeczne i angażując się w działalność oświatową.

Kaleciak był najlepiej wykształconym członkiem mszańskiego PTL, wchodził również w skład Zarządu Głównego tego Stowarzyszenia. Oprócz funkcji we władzach PTL redagował „Materiały Etnograficzne z Powiatu Limanowskiego”, w których zamieszczał swe artykuły¹³.

Zmarł 9 czerwca 1978 r. i został pochowany w Mszanie Dolnej.

Z mszańskim oddziałem PTL współpracował również Józef Konieczny ze Skrzydłnej.

Urodził się 15 lutego 1891 r. w wielodzietnej rodzinie chłopskiej. Dwie klasy szkoły powszechnej ukończył w rodzinnej Skrzydłnej, dwie następne u Cystersów w Szczyrzycu. Później dano go do Ludźmierza na Podhalu, gdzie jego wuj był proboszczem, a bratanek organistą, by uczył się gry na organach. Poduczywszy się, zastępował organistę, najpierw w Odrowążu, później w Nowym Targu, by na koniec objąć obowiązki organisty w Szczyrzycu. Zajmował się też ogrodnictwem i pszczelarstwem. W 1913 r. powołany został do odbycia służby

¹³ *Irracjonalne i racjonalne aspekty meteorologii ludowej w powiecie limanowskim; Kasina Wielka* (z. 1), *Przemiany w wiedzy i wierzeniach ludowych we wsiach powiatu limanowskiego ze szczególnym uwzględnieniem Kasiny Wielkiej* (z. 2), *Tymbark* (z. 3).

wojskowej. W czasie I wojny światowej służył jako sanitariusz, koniec wojny zastał go w Odessie.

Po powrocie objął posadę organisty w rodzinnej Skrzydlniej, został też wybrany wójtem tej wsi. Jako wójt uporządkował centrum tej miejscowości, wybudował piętrowy budynek, stanowiący centrum administracyjno-kulturalne. Nie mogąc podołać wszystkim obowiązkom, zrezygnował z godności wójtowskiej, zostając sekretarzem gminy (na stanowisku tym wytrwał do 1949 r.). Był motorem wszelkich poczynań swej miejscowości – uporządkował finanse gminne, rozbudował drogi, zorganizował cegielnię. Organistą był do końca życia. Swe zainteresowania regionalne zawdzięczał swemu bratu – ks. Franciszkowi Koniecznemu, historykowi, profesorowi Uniwersytetu Jana Kazimierza we Lwowie. Korzystał z bogatego archiwum miejscowej parafii i biblioteki klasztornej w pobliskim Szczyrzycu.

Prace moje prowadzone dorywczo, przy nawale innych zajęć moich – pisze w autobiografii – miały charakter gawędziarski, gdyż na jakieś opracowanie naukowe, wartościowsze, ja z moimi „studiami”, jakie posiadam, zdobyć się nie mogę, więc też i niedomagania ich pod względem stylizacji formy czy choćby ortografiki, kto będzie przeglądał, raczy mi łaskawie wybaczyć. Opracowania metryk parafialnych mogłyby posłużyć może do jakiś prac demograficznych lub temu podobnych¹⁴.

Z bogatych opracowań historycznych drukiem opublikowano niewiele. Najwartościowszym jest tutaj opracowanie dziejów Skrzydlniej w czasach przedrozbiorowych¹⁵. Bardzo ciekawy dziennik okupacyjny w dużych fragmentach opublikowałem na łamach WTK¹⁶, mniejsze jego fragmenty dotyczące pacyfikacji przez hitlerowców Skrzydlniej, Woli Skrzydlańskiej i Porąbki zamieścił Włodzimierz Wnuk w swej książce pt. *Walka podziemna na szczytach*¹⁷. Czekają na publikację m.in. ciekawie napisane życiorysy postaci związanych z pracą niepodległościową na terenie Skrzydlniej i okolic.

Regionalistą o wielowątkowej działalności był Antoni Górszczyk.

Urodził się 13 stycznia 1892 r. w Pisarzowej koło Limanowej w zamożnej rodzinie chłopskiej, jako syn Jana i Marii. Po ukończeniu miejscowej szkoły ludowej i seminarium nauczycielskiego w Starym Sączu, gdzie w 1910 r. zdał

¹⁴ J. Konieczny, *Autobiografia*, „Materiały Etnograficzne z Powiatu Limanowskiego”, z. 2, 1971, s. 13.

¹⁵ J. Konieczny, *Skrzydlna*, tamże.

¹⁶ WTK, 1–3, 1985 r.

¹⁷ W. Wnuk, *Walka podziemna na szczytach*, Warszawa, 1980. Tutaj jednak ten znany i ceniony pisarz, zapewne niechcący, uczynił naszemu bohaterowi krzywdę, przypisując tekst innej osobie. Autorstwo tych wspomnień jest bezsporne, świadczą o tym nie tylko szczegóły tekstu, ale jego maszynopis, znajdujący się m.in. w archiwum Muzeum Regionalnego Ziemi Limanowskiej.

maturę, został nauczycielem w rodzinnej wsi. Od razu wstąpił do Związku Nauczycielstwa Polskiego, w 1922 r. został prezesem ogniska ZNP w Limanowej, a w latach 1925–1948 przewodniczył oddziałowi powiatowemu. Od 1912 r. należał do Polskiej Drużyny Strzeleckiej. W sierpniu 1914 r. wymaszerował na czele 29 strzelców na krakowskie Oleandry, gdzie został przydzielony do 3. Pułku Legionów. Służył w Legionach w stopniu starszego sierżanta, był odznaczony Krzyżem *Virtuti Militari* i dwukrotnie Krzyżem *Walecznych*, a po wojnie Krzyżem *Niepodległości*. 1 czerwca 1915 r. dostał się do niewoli rosyjskiej pod Łużanami na Bukowinie i został wywieziony do Stawropola na Kaukazie. Tam z ramienia Klubu Demokratycznego wszedł w skład Zarządu Pomocy Ofiarom Wojny. Po I wojnie światowej został kierownikiem szkoły w Pisarzowej. W latach 1925–1939 był członkiem Rady Powiatowej w Limanowej i z tej racji pełnił kilka funkcji. Założył 4 uniwersytety ludowe: w Pisarzowej, Limanowej, Łososinie Górnej i Młynnem. W swojej wsi zorganizował aktywnie działające Koło Młodzieży Ludowej. Zmobilizowany w 1939 r., dostał się do niewoli. W lutym 1941 r. uciekł z więzienia w Przemyślu i wrócił do domu. Poszukiwany przez gestapo, ukrywał się w okolicy, biorąc równocześnie udział w tajnym nauczaniu.

W 1945 r. wrócił na dawne stanowisko kierownika szkoły w Pisarzowej; został zwolniony w 1952 r. przez stalinowskie władze. Zrehabilitowany w 1956 r., pracował jeszcze 13 lat jako nauczyciel w Męcinie. W 1969 r. przeszedł na emeryturę po 60 latach pracy w szkolnictwie.

Od 1924 r. zajmował się zbieraniem materiałów etnograficznych z Pisarzowej i sąsiednich wsi, a od 1930 r. zaczął publikować krótkie artykuły z tego zakresu w prasie regionalnej.

Najważniejsze jego opracowania ukazały się w „Materiałach Etnograficznych z Powiatu Limanowskiego”. Są to: *Malowane skrzynie pisarzowskie*¹⁸; *Pisarzowa, Głody i epidemie w Limanowskim*¹⁹; *Pisarzowa w wieku XIX i początkach XX wieku*²⁰. Kilka jego opracowań znajduje się w Archiwum Państwowym w Nowym Sączu i w Muzeum Regionalnym Ziemi Limanowskiej.

Antoni Górszczyk był członkiem Oddziału PTL w Mszanie Dolnej (z wyjątkiem lat, kiedy działał podobny w Limanowej), wyróżniony został tytułem Honorowego Członka tego stowarzyszenia.

Zmarł 10 marca 1980 r. w Krakowie, pochowany został na cmentarzu parafialnym w Pisarzowej.

¹⁸ Z. 1, 1967.

¹⁹ Z. 2, 1971.

²⁰ Z. 3, 1976.

Bezsprzecznie najciekawszą indywidualnością w „kręgu” limanowskich regionalistów był Walenty Gawron.

Urodziłem się dnia 1 stycznia 1891 r. w Starej Wsi pod Limanową. Rok moich urodzin pamiętny setną rocznicą uchwalenia Konstytucji 3 Maja oraz założenia Towarzystwa Szkoły Ludowej, tej znanej organizacji, która chroniła od wynarodowienia Polaków w b. zaborze austriackim, na Górnym Śląsku Cieszyńskim, w Bukowinie i na Morawach. Rodzice mieli 14 dzieci, a w tym utrzymało się przy życiu dziesięcioro, a to 8 córek i 2 synów” – z dumą napisze w *Autobiografii* pod koniec swego długiego i ciekawego życia²¹.

Całym jego „oficjalnym” wykształceniem były dwie klasy szkoły ludowej; swą wiedzę, zwłaszcza z zakresu historii, zdobył drogą samokształcenia. Pierwszy artykuł do „Gazety Ludowej” napisał w wieku 18 lat; później drobne przyczynki etnograficzne drukowano mu na łamach „Gazety Niedzielnej”, „Przyjaciela Ludu”. W 1911 r. odbył półroczny kurs pisarzy gminnych organizowany przez Wydział Krajowy we Lwowie, po tym pracował jako sekretarz gminny w Starej Wsi, w Sowlinach; prowadził też biura w okolicznych kółkach rolniczych. W latach 1912–1913 odbył służbę wojskową; podczas I wojny światowej przeszedł całą kampanię bojową.

W 1918 r. wstąpił jako ochotnik do 2. Pułku Strzelców Podhalańskich; uczestniczył w wojnie polsko-bolszewickiej. Po wojnie powrócił do sekretarzowania w limanowskich gminach, włączając się do pracy społeczno-kulturalnej. Nie ma żadnej organizacji z ówczesnego czasu, w której nie byłoby Gawrona (kółka rolnicze, Chór Włościański, Związek Podhalan, Okręgowe Towarzystwo Rolnicze, Towarzystwo Szkół Ludowych i inne). Od młodości zagorzały zwolennik Stronnictwa Ludowego, organizator strajków chłopskich (1932, 1933, 1937). Podczas II wojny światowej członek ZWZ, później BCH, zagrożony aresztowaniem, zmuszony został do ukrywania się. Po wyzwoleniu wrócił do ożywionej działalności politycznej – był m.in. sekretarzem Zarządu Powiatowego Polskiego Stronnictwa Ludowego. Bezpartonowy w poglądach i wypowiedziach politycznych zwany był „limanowskim Witosem”. Dalej też działał w różnych stowarzyszeniach kulturalno-oświatowych i jak sam wspomina – było i tak, że w jednym czasie pełnił 25 różnych funkcji społecznych.

Jak już wspomnieliśmy, historią i etnografią interesował się od młodości. Przyłączył się do mszańskie Oddziału PTL, zaś w 1954 r. zorganizował podobny w Limanowej²², zostając wybrany wiceprezesem. Był Członkiem Honorowym Polskiego Towarzystwa Ludoznawczego.

Najcenniejszym dziełem Walentego Gawrona są wydane już pośmiertnie *Wspomnienia z limanowszczyzny*²³, w których barwnie opisał swój bogaty

²¹ W. Gawron, *Autobiografia*; „Materiały...”, z. 2, 1971, s. 96.

²² Oddział ten istniał do schyłku lat 60. ub. wieku.

²³ Warszawa 1986.

życiorys i czasy, w jakich wypadło mu żyć i działać. Inne mniejsze opracowania zamieszczono w „Zeszytach Etnograficznych z Powiatu Limanowskiego”²⁴, wiele pozostało w rękopisie²⁵.

Walnie też przyczynił się do powstania w 1970 roku Muzeum Regionalnego Ziemi Limanowskiej, darując tej placówce zebrane przez siebie eksponaty etnograficzne. Dodajmy, iż jego brat – Wincenty, artysta malarz, wykonał szereg dokumentalnych rysunków drobiazgowo ilustrujących opracowania Walentego²⁶.

Walenty Gawron – symbol ludowości ziemi limanowskiej – był odznaczony wieloma orderami (m.in. Krzyżem Kawalerskim Orderu Odrodzenia Polski).

Zmarł 14 grudnia 1977 r. i został pochowany na cmentarzu parafialnym w Limanowej.

*

Powyższy szkic, przedstawiający najwybitniejszych (bo nie wszystkich) regionalistów limanowskich z ubiegłego stulecia, ukazuje bogactwo tego zjawiska. Rzucone przez Orkana ziarno padło na grunt bardzo pożywny. Organizacyjna działalność mszańskiego PTL, pozwalająca publikować zebrane materiały zaowocowała cennymi, niemożliwymi już dzisiaj do zrealizowania, opracowaniami. Wyjątkowość tego ruchu polega również na tym, iż skupił ludzi o różnym wykształceniu i różnych, dalekich nieraz od kultury ludowej, zawodach. Bibliografia Limanowszczyzny wzbogaciła się o wiele cennych pozycji.

Dodajmy, że ziemia limanowska pamięta o dokonaniach tych ludzi, nadając ich imiona szkołom czy miejskim ulicom. Pamięta również o nich limanowskie muzeum, umieszczając portrety w „Galerii Sławnych Limanowian”.

²⁴ *Stara Wieś*, z. 1, 1967; *Wesele Lachów Limanowskich*, z. 2, 1971; *Haman w Limanowej*, z. 3, 1986.

²⁵ W zbiorach prywatnych i archiwum Muzeum Regionalnego Ziemi Limanowskiej.

²⁶ Zaprojektował też dwa monumentalne witraże do limanowskiej Bazyliki MB Bolesnej: *Oracz* i *Polonia restituta*, w których uwiecznił typy chłopów spod Limanowej.